

słów krytyki należy się wydawcy. Powtarzanie tego samego zdania dwa razy (str. 108) czy pozostawienie pustej strony (str. 419) nie powinno się było zdarzyć. Szkoda, że książka nie zawiera ilustracji, a zwłaszcza map, które pomogłyby zrozumieć amerykańskie i polonijne plany terytorialne dotyczące Polski. Są to jednak niewielkie mankamenty, które łatwo da się usunąć przy kolejnym wydaniu książki lub jej polskiej (nieco skróconej) wersji. Jedno nie ulega wątpliwości: nikt już nie powinien naukowo zajmować się odzyskaniem niepodległości przez Polskę w 1918 r. bez dokładnej lektury książki Biskupskiego.

Piotr Wróbel
University of Toronto
Department of History

Mykhailo Zubryts'kyi, *Collected Works and Materials*, vol. 1: *Scholarly Works* [karta tytułowa także w języku ukraińskim], Litopys, Lwiv 2013, s. 609.

Niemal wszyscy badacze zajmujący się przeszłością gospodarczą i społeczną Galicji przed 1914 r. korzystają z dzieł Franciszka Bujaka, jednego ze współtwórców polskiej historii gospodarczej i pioniera badań nad dziejami wsi. Szczególnie często są analizowane i cytowane jego książki dotyczące miasteczka Limanowa oraz wsi Żmiąca i Maszkienice. Niejeden historyk żałuje, że nie dysponujemy większą liczbą podobnych prac, które dałyby nam pełniejszy obraz galicyjskiego społeczeństwa. Staranna kwerenda wykazuje jednak, że podobne badania prowadziło w Galicji co najmniej kilka osób. Jedną z nich był Michajło Zubrycki. Daleko ustępował kalibrem naukowym Bujakowi, ale materiały, które zebrał i opublikował, pokazują „jego” wieś — Mszaniec — nie gorzej, niż monografie Żmiącej i Maszkienic.

Zubrycki urodził się w 1856 r. w bojkowskiej wsi Kindratiw (pol. Kondratów, obecnie rejon turezański, Ukraina), kilka kilometrów na wschód od miasteczka Turka, jak sam pisał — w „kurnej chacie” niepiśmiennego rolnika. Ukończył szkołę powszechną oraz gimnazjum w Drohobyczu, potem odbył roczną służbę wojskową we Lwowie, gdzie później został przyjęty do seminarium teologicznego. Jego prawdziwym powołaniem była historia, którą studiował dodatkowo na Uniwersytecie Lwowskim, ale sytuacja materialna nie pozwoliła mu na podjęcie kariery naukowej. W 1883 r. ukończył seminarium, ożenił się i osiadł jako wikary (a wkrótce proboszcz) grekokatolickiej parafii we wsi Mszaniec, gdzie mieszkał i pracował do 1914 r. Krótco przed I wojną światową został awansowany i przeniesiony do dekanatu w Berehach Dolnych (obecnie Brzegi Dolne w Polsce, powiat bieszczadzki woj. podkarpackiego). We wrześniu 1914 r. Austriacy aresztowali go, podejrzewając o rusofilstwo, lecz wkrótce został zwolniony i ewakuowany do Słowenii. Pod koniec wojny wrócił do Galicji i zaangażował się w bu-

dowę Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. Załamany jej klęską, umarł w kwietniu 1919 roku.

W Mszańcu, położonym niemal dokładnie na dzisiejszej wschodniej granicy Polski, nieopodal Ustrzyk Dolnych (lecz obecnie po stronie ukraińskiej), Zubrycki rozwinął energiczne badania historyczne, etnograficzne i folklorystyczne. Zbierał stare dokumenty, odtwarzał lokalną historię, dokumentował bojkowski dialekt, opisywał domy, narzędzia, ubrania, meble i obyczaje mieszkańców, spisywał ich relacje na temat historii i życia codziennego. Sporządzał rysunki i tablice statystyczne, zawierające wszelkie dane demograficzne i ekonomiczne o swych parafianach. Uważał, że badania te, publikowane w licznych periodykach i książkach, pomogą rozwinąć ukraiński ruch narodowy. Był zaangażowany w życie polityczne i dwukrotnie kandydował (bez powodzenia) do Sejmu galicyjskiego. Uważał, że pracuje bardziej dla ludu, niż dla elit narodowych, a w swej parafii rozwijał edukację i oświatę. Jego badania zdobyły uznanie ukraińskich intelektualistów i w 1904 r. został przyjęty do Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki, pierwszej, choć nieformalnej ukraińskiej Akademii Nauk.

Zubrycki pozostawił po sobie ogromną spuściznę. Rozproszona i częściowo zapomniana nie dawała spójnego obrazu regionu Mszańca, Starego Samboru i Turki. Grupa ukraińskich naukowców zebrała ją oraz powołała w 2009 r. komitet wydawniczy dzieł Zubryckiego. Jego kierownikiem został znany historyk Frank Sysyn, dyrektor Petro Jacyk Program for the Study of Modern Ukrainian History and Society i kierownik oddziału Canadian Institute of Ukrainian Studies w Toronto. On też jest odpowiedzialny za redakcję pierwszego tomu. Tom drugi, zawierający autobiografię Zubryckiego, jego dzienniki, listy i dokumenty osobiste, ukaże się pod redakcją Wasyla Sokiła z Instytutu Etnografii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (NANU). Ostatni, trzeci tom, redagowany także przez Sysyna, zaprezentuje artykuły prasowe pióra Zubryckiego, najczęściej poświęcone zagadnieniom współczesnym. W skład komitetu redakcyjnego weszli także: Hryhorii Demian z Instytutu Etnografii NANU, Leonid Heretz z Bridgewater State University, dobrze znany w Polsce lwowski historyk Jarosław Hrycak, Oleh Paulyshyn kierujący katedrą najnowszej historii Ukrainy na lwowskim Uniwersytecie im. Iwana Franki oraz Taras Romanuk z tejże uczelni.

Obszerny tom I zawiera czterdzieści publikacji Zubryckiego, które ukazały się w czasopiśmie naukowych oraz etnograficznych i folklorystycznych wydawnictwach zbiorowych. Opublikowany materiał można podzielić na pięć kategorii: wydane przez Zubryckiego dokumenty historyczne z XVI — połowy XIX w., omówienia wydarzeń historycznych regionu Mszańca, opisy kultury materialnej, relacje dotyczące języka i tradycji oraz świadectwa życia codziennego. Wstęp redakcyjny i obszerny esej Sysyna „Ojciec Michajło Zubrycki: Nestor wsi ukraińskiej“ ukazały się po ukraińsku i angielsku. Publikowane dokumenty zamieszczono w językach oryginalnych: ruskim, ukraińskim, łacińskim, polskim i niemieckim. Książkę, wydaną z wielką starannością według wszelkich wymogów edytorskich, zamykają indeksy osobowy i geograficzny oraz tabele statystyczne. Wydawcami są: Petro Jacyk Program for the Study of Modern Ukrainian History and Society, Instytut Badań Historycznych Uniwersytetu Iwana Franki we Lwowie, Canadian Institute of Ukrainian Studies na Uniwersytecie Alberta, Instytut Etnografii NANU, oraz Towarzystwa Naukowe im. Szewczenki w Kanadzie i we Lwowie.

Materiał zawarty w omawianym tomie jest tak obszerny, że każdy historyk i etnograf bez problemu może znaleźć w nim coś dla siebie. Wachlarz tematyki jest szeroki: od opisu wyrobu chodaków po teologię, historiozofię i polskie przywileje królewskie dla lokalnej ludności. Jednym z ciekawszych wątków wyłaniających się z publikowanych dokumentów jest przemiana, jaką przeszła wiejska społeczność rzadko opisywanego regionu pomiędzy Starym Samborem, Turką i Ustrzykami Dolnymi od XVIII do XX w. Upadająca Rzeczpospolita szlachecka pozostawiła lokalną ludność podzieloną według stanów i religii, pozbawioną nowoczesnej świadomości narodowej. W górskich wsiach Bojkowszczyzny prawie nie było Żydów, a katolicy tworzyli mikroskopijną mniejszość. Ostatni Żyd opuścił Kondratów w latach sześćdziesiątych XIX w., a w sąsiedniej większej wsi, zwanej po ukraińsku Iasinka Mas'owa (pol. Jasionka Masiowa, rejon turczański), pod koniec XIX w., na 671 mieszkańców było czterech katolików i pięciu Żydów. Ruskojęzyczni Bojkowie dzielili się na pańszczyźnianych chłopów (*piddani*), wójtów — prostych i szlacheckich (*prosti viity* i *woycia szlachetni*), oraz na kategorię znaną jako *sołtysy* lub *hajduki*. Wójtowie i sołtysi mieli status zbliżony do szlachty zaściankowej i niektóre wsie bojkowskie zamieszkane były w całości przez rolników zaliczających się do tej grupy. Austriacki zaborca nie był zainteresowany w utrzymaniu tych podziałów i starał się zamknąć wszystkie rusińskie kategorie ludności w ramach stanu chłopskiego, co dla niektórych wiązało się z degradacją społeczną i nowymi, przykrymi obowiązkami. Czasami wójtowie i sołtysi odwoływali się i uzyskiwali potwierdzenie przynależności do stanu szlacheckiego. Niektórzy z odwołujących się, jak ojciec Zubryckiego, byli niepiśmienni i podpisywali swe szlacheckie dokumenty krzyżykami. Z czasem jednak postfeudalne podziały wśród Bojków zanikały, zastępowane rosnącą nowoczesną ukraińską świadomością narodową.

Wiele miejsca poświęca Zubrycki przemianom zachodzącym w łonie kleru grekokatolickiego, oraz w języku i psychologii chłopów. Pokazuje kontakty bojkowskiej wsi ze światem zewnętrznym i geograficzne horyzonty Bojków. Opisuje m.in. funkcjonowanie armii, edukacji i władz galicyjskich. Dzieło Zubryckiego, sądząc po jego pierwszym tomie, będzie nieodzownym narzędziem każdego badacza historii Galicji i początków ukraińskiego ruchu narodowego.

Piotr Wróbel
University of Toronto
Department of History

Serhiy Bilenky, *Romantic Nationalism in Eastern Europe. Russian, Polish, and Ukrainian Political Imaginations*, Stanford University Press, Stanford 2012, s. 389.

Serhiy Bilenky ukończył w 1997 r. studia historyczne na Kijowskim Uniwersytecie im. Szewczenki, tam też w 2001 r. uzyskał stopień kandydata nauk historycznych.